

मर्दनमेवाह येनेति बलेनपरोपमर्दनं अहंतिगच्छंति ते बलाहकाः पृषोदरादित्वान्नकारलोपः अहिगतौ इति धातुः ॥ ४४ ॥ दारुणेति दारुणालोकनाशसूचकाधूमकैतुसंवर्तमेघादय उत्पातास्तेषां संचारो येन स्तनयितुः सगर्जितो मेघस्तद्वान् विषमवहनाद्विवहः ॥ ४५ ॥ परितः उपर्येव यस्य वेगात्पतंतित्वधः पतंतीति परिष्ठावाः स्वार्थे तद्धितः यः तोयं विष्टभ्य आकाशे एवावस्थाप्य ॥ ४६ ॥ दूरादिति येन प्रतिहतः सूर्यः सहस्ररश्मिरप्येकरश्मिरिव भातीत्यर्थः ॥ ४७ ॥ एवं पिंडब्रह्मांडांतर्गतान् आधिकारिकान् पंचवायून्नुक्त्वा षष्ठंतदंतर्गतमपितदस्पर्शिनं वायुमाह यस्मादिति यस्मात्सहस्रारस्थितात् चिच्चंद्राख्यात् अयं सोमो ब्रह्मांडांतर्गतो षधीशो ब्रह्मांडाप्यायनकृत् पिंडांतर्गतं मनश्च पिंडाप्यायनकृत् एतद्वयं यं प्राप्य आप्यायते वर्धते सः परिवहः सर्वतो वहनाद्वापकः कारणात्मा षष्ठो वायुरित्यर्थः ॥ ४८ ॥ अनुकाले कल्पांते निरस्यतिसं

येन वेगवतारुग्णारूक्षेण रुजतानगान् ॥ वायुना सहिता मेघास्ते भवंति बलाहकाः ॥ ४४ ॥ दारुणोत्पातसंचारो नभसस्तनयितुमान् ॥ पंचमः समहावेगो विवहो नाममारुतः ॥ ४५ ॥ यस्मिन्पारिष्ठावादि व्यावहंत्यापो विहाय सा ॥ पुण्यं चाकाशगंगायास्तोयं विष्टभ्यतिष्ठति ॥ ४६ ॥ दूरात्प्रतिहतो यस्मिन्नेकरश्मिर्दिवाकरः ॥ यो निरंशुसहस्रस्य येन भाति वसुंधरा ॥ ४७ ॥ यस्मादाप्यायते सोमः क्षीणः संपूर्णमंडलः ॥ षष्ठः परिवहो नाम सवायुर्जयतांवरः ॥ ४८ ॥ सर्वप्राणभृतां प्राणान्योनुकाले निरस्यति ॥ यस्य वर्त्मानुवर्त्तते मृत्युवैवस्वतावुभौ ॥ ४९ ॥ सम्यगन्वीक्षतां बुद्ध्या शांतया ध्यात्मचितकाः ॥ ध्यानाभ्यासाभिरामाणां यो मृतत्वाय कल्पते ॥ ५० ॥ यं समासाद्य वेगेन दिशोऽतं प्रतिपेदिरे ॥ दक्षस्य दशपुत्राणां सहस्राणि प्रजापतेः ॥ ५१ ॥ येन सृष्टः पराभूतो यात्येव न निवर्त्तते ॥ परावहो नाम परो वायुः सदुरतिक्रमः ॥ ५२ ॥ एवमेतेऽदितेः पुत्रामारुताः परमाद्भुताः ॥ अनारतं ते संवांतिसर्वगाः सर्वधारिणः ॥ ५३ ॥ एतत्तु महदाश्चर्यं यदयं पर्वतोत्तमः ॥ कं पितः सहसा तेन वायुनातिप्रवायता ॥ ५४ ॥ विष्णोर्निःश्वासवातो यं यदा वेगसमीरितः ॥ सहसो दीर्यते तात जगत्प्रव्यथते तदा ॥ ५५ ॥

हरति मृत्युवैवस्वतावपि यदनुरोधि नौ तयोरपि प्रेरक इत्यर्थः एतेन मृत्युयस्तानां ब्रह्मादीनां तदधीनत्वं कैमुतिकन्यायसिद्धं ॥ ४९ ॥ भो अध्यात्मचितका इति पूजायां बहुत्वेन पुत्रसंबोधनं शांतया बाह्याभ्यंतरविषयेभ्य उपरतया बुद्ध्या सम्यगहं ब्रह्मास्मीति वाक्यार्थानुसंधानपूर्वकमन्वीक्षतां श्रवणमननमनुध्यानेन पश्यतां ध्यानाभ्यासो निरंतरं ध्यानमेव अभिरामं येषां तेषां यो मृतत्वाय मोक्षाय कल्पते ॥ ५० ॥ दिशोऽतं प्रतिपेदिरे ब्रह्मांडं निर्भिद्य गता इत्यर्थः ॥ ५१ ॥ सप्तममाह येनेति सृष्टः उपसृष्टः एक एवायं निर्बीज समाधिगम्यः यावदारब्धकर्मभोगं यस्मिन्लीनोऽपि योगी संस्कारशेषसत्त्वात्पुनरावर्तते प्रारब्धभोगात्ते देहनाशे तु नावर्तते इति एतयोर्भेदः अतो दक्षपुत्राणामपि आरब्धकर्मभोगात्तेऽनादृत्तिरेव ज्ञेया ॥ ५२ ॥ अदितेः खंडनशून्याया अदीनायाः परमचितेः पुत्रा इव पुत्रारूपभेदाः ॥ ५३ ॥ ५४ ॥ पर्वतकंपने हेतुमाह विष्णोरिति यतो यं वेदो विष्णोर्निःश्वासवातः महतो भूतस्य निःश्वासितमेतद्वद्वेदो यजुर्वेद इत्यादि श्रुतेः स यदा वेगेन समीरितः सहसाऽस्मात् उदीर्यते उच्चैः पठ्यते तदा जगद्व्यथते मूलपुरुष निश्वासः सहसोच्चैरुत्थितः कदाचित्सर्वसंहरेदिति हेतोरिति भावः ॥ ५५ ॥